

SPADE ȘI SĂBII DIN COLECȚIILE MUZEULUI DEVEAN

Rodica Andruș

Arme albe de apărare și atac (pentru tăiere și împungere), spada și sabia au o structură constantă: lama și talonul, uneori cu ecuson, mânerul și garda, acestea din urmă fiind și principalul element în datare. Deosebirea dintre ele constă în faptul că în timp ce spada este dreaptă și cu două tășuri, sabia poate fi dreaptă sau curbă dar cu un singur tăș. Dacă în sec. XV spadele au lungimea de peste un metru și garda în formă de cruce dreaptă sau ușor curbată, începând cu sec. XVI ele se diversifică fiind adaptate metodelor de luptă ale trupei care le mănuieste.

În colecțiile devene se găsesc două spade de sec. XV cu lama dreaptă și subțire, două tășuri, garda simplă, dreaptă, terminată – la una – cu butoni aplatizați, iar mânerul, fără înveliș, este terminat la prima într-un mic disc aplatizat iar la a doua în romb reliefat.

Pentru sec. XVI colecția este mai bogată, atât în spade a căror lungime este mult mai mică decât în secolul precedent cât și în săbii, unele cu șanț median, gărzi drepte și mânere terminate în romburi aplatizate sau capete stilizate. Se detașează o spadă cu lama lată spre garda mai complicat lucrată, din tije metalice curbe cu capetele aplecate spre lamă și terminate în butoni¹. Pentru același secol, o sabie scurtă, ușor curbată, cu două tășuri și nervură mediană, fără talon, gardă și ecuson, mânerul fiind drept, cu cap în formă de disc aplatizat, cu buton². O piesă deosebită din acest secol, este, fără îndoială, o spadă de călău, ușor de recunoscut după structura lamei care nu are vârf nefiind folosită pentru împungere. Spada este împodobită prin incizare cu motive florale și imaginea unui arhanghel, garda fiind simplă, terminată în butoni, de asemeni cu motive florale incizate, iar mânerul din lemn, îmbrăcat în piele și întărit cu fir de alamă, terminat cu buton striat și surloat de un alt buton mic³. Elementul cel mai important este inscripția de pe cele două fețe ale lamei. Pe o parte: DARUMB ZHUT BEY ZEITTEN BUSZ (?) UNDFALLET GOTT ZU FUSS EHE IHR MIT DIESEM SCHWERT DAHN GHERICHTET WERDT

1. C. Vlădescu, C. König, D. Popa, Arme în muzeele din România, București, 1973, p. 11, fig. 5. Inv. 220, clișeu 2137.

2. Inv. 43, clișeu 1387; L 590.

3. Inv. 238, clișeu 2275 L 1055; Mulțumim și pe această cale colegului Eugen Pescaru care ne-a ajutat în traducerea textelor germane.

(Deasupra celui care șovăie în timpul / execuției / și îi cade lui Dumnezeu la picioare înainte de a face dreptate cu această spadă) și pe cealaltă parte DIESES SCHWERT DAS IST GEWETZT UND ICH DAR ZU GESETZT FOM GOTT UND OBRIGKEITT ZU STRASSEN HO SSE LEUTH (Această spadă este destinată și eu de asemeni, de Dumnezeu și autorități pentru a veghea la liniștea oamenilor / și / a străzilor).

Pentru secolul XVIII dispunem de trei săbii, dintre care una de paradă. Primele două⁴ sunt foarte asemănătoare: lama ușor curbată cu un tăiș – una având două șanțuri mediane, garda dreaptă simplă cu o singură ramură și mâner de lemn – unul simplu în piele, celălalt din lemn în torsadă. La prima este frumos împodobită teaca: din lemn îmbrăcat în piele cu aplicații de alamă cu motive florale ștanțate, vârful rotunjit și două inele de prindere. La cea de a doua lama prezintă pe o parte motive florale incizate – un cavaler în armură și inscripția HEPOMEUS – iar pe cealaltă parte o semilună și motive florale incizate.

Deosebit de bogată este colecția în piese de sec XIX, atât românești cât și străine. Însemnul distinctiv al săbiilor executate la comanda specială a României se găsește pe o sabie de paradă (cei doi C îmbrățișați survolați de o coroană regală – semnul regelui Carol I), purtând numele fabricii Toledo, cu ornamente florale specifice⁵ ca și pe o sabie Solinghen de paradă, pentru ofițeri, având garda rabatabilă ornamentată cu frunze de stejar și însemnul fabricii – o veveriță. Mânerul este terminat în cap de vultur cu ochii din pietre semiprețioase având ca terminație un buton aplatizat care poartă coroana regală⁶. Tot marca Solinghen o au patru piese model 1873⁷ dintre care: două spade pentru ofițeri de intenție militară și administrație purtând pe garda rabatabilă stema României⁸ și mențiunea KARL EICHORN WAFFENFABRIC SOLINGHEN, iar celelalte două sunt: una sabie de ofițer pentru paradă tot cu stema României și motivele florale specifice iar a doua sabie pentru trupă de cavaleri⁹ marca Solinghen dar WEYERSBERG STAMM. SOLINGHEN și două săbii de același model (1873) cu lama ușor curbată cu tăiș și șanț median pentru scurgerea sângelui și cu garda simplă, cu un singur braț¹⁰. Trebuie să mai amintim o sabie pentru trupă de cavalerie ușor curbată cu garda în formă de S terminată în butoni, o sabie de pompieri cu lama dreaptă și ecuson în evantai având pe mâner însemnele armiei: târnăcop, cască și secure de pompieri, și, o sabie de paradă pentru jandarmi cu lama ușor curbată și garda simplă cu o singură ramură¹¹.

Menționăm de asemenea, o sabie KRAPT având incizate literele U.I. și două piese JUNG – cu anul gravat pe lamă: prima: 1859 E.S. JUNG G.E. iar a

4. Inv. 256, clișeu 42 L 761 și inv. 261 clișeu 41, L 1090.

5. Inv. 270 L 96.

6. Inv. 146, clișeu 2103, L. 885.

7. C. König, C. Vlădescu, Armamentul armatei române în războiul pentru obținerea independenței de stat a României din 1877-1878, în SMMIM, 10/1977, p. 151-186.

8. Inv. 145 clișeu 2102, L 842 și inv. 153 clișeu 2110 L 715. Cea de a doua are pe revers: KAR; EUCHORN WAFFENFABRIC SOLINGEN iar pe revers: G.R. F.A.M. SOLLINGEN.

9. Inv. 228 clișeu 2133 L 940 și respectiv inv. 229 clișeu 2252 L 952

10. Inv. 144 clișeu 2101 L 950 și inv. 230 clișeu 2254 L 955.

11. Inv. 133 clișeu 2090 L 920; inv. 130 clișeu 2087 L 633 și respectiv inv. 125 clișeu 2082 L 758.

doua: 1861 E.S. JUNG. Față de prima care are garda cu o singură ramură, cea de a doua are o gardă largă, ajurată¹².

Vorbind despre gârziile largi ajurate apropiate de cele ale rapiereilor, trebuie să amintim și patru săbii, probabil de exercițiu deoarece sunt neascuțite toate ușor curbate, cu garda plină, cu sau fără perforații și cu lungimea între 960-1300 mm¹³.

Deosebită este o sabie cu lama curbată, cu garda în formă de S care are la origină un cap de Christ. Mănerul este îmbrăcat în catifea roșie și terminat cu cap de prelat încoronat, cu mustață și plete, având haina în falduri, prinsă pe piept cu o rozetă. Teaca de metal îmbrăcată în aceeași catifea roșie are aplicații de alamă argintată și o ramură de mirt înflorit¹⁴ și se termină cu un șarpe fantastic.

Tot o categorie aparte o socotim și aceea a săbiilor – baston cu lama dreaptă, ascuțită în secțiune dreptunghiulară sau romboială cu două sau trei tăișuri și capul mănerului din fildeș. Deținem din această categorie două săbii în baston din lemn de bambus¹⁵ și una în lemn negru¹⁶.

Nu putem încheia secolul XIX fără a aminti săbiile de fabricație străină altele decât Toledo și Solingen. Există o sabie rusească cu lama dreaptă și două șanțuri mediane având pe muchie, în caractere slavone inscripția „ZLATAUSTI SENTIABRIA 1828 GODA” (Zlatauși septembrie anul 1828) iar pe lamă M. GAC¹⁷. În fine, trei săbii ungare pe care le prezentăm separat având toate inscripții. Prima are lama ușor curbată, garda dreaptă cu o singură ramură și originea în cruce iar mănerul din lemn are învelișul de piele deteriorat. Poartă inscripția, pe o parte, IN HOS SIGNO VINCES și, mai jos, DEUS EXERCITUM BELLA TOT, FORTISSIME CITONECUM (?) iar pe cealaltă MARIA MA DEI PATR/ONA/HUNGARIS SUBTUUM PRESIDIU CORFUGO¹⁸. (traducerea textului este: pe o parte, „În numele acestui semn vei învinge / căci eu / zeul pun în mișcare atât armata cât și războiul o putere de neîntrecut” iar pe cealaltă parte „Maria (Născătoarea) mama, patroana zeilor unguri, îmi caut alinare la picioarele tale”). Cea de a doua are lama dreaptă cu tăiș și contratăiș pe ultimul sfert și șanț median. Garda este simplă, cu o singură ramură, măner îmbrăcat în piele și întărit cu fir metalic. Inscripția este, pe o parte WEYERSBERG KIRSOH AUM. C. SOLINGHEN iar pe cealaltă TILLER MOR ES TARSA BUDAPESTEN¹⁹ (Tiller Mor și asociatul, deci o sabie marca Solingen lucrată la Budapesta). Am lăsat

12. Inv. 109, clișeu 1785 L 975; inv. 203 clișeu 1811 L 988 și inv. 123 clișeu 1797 L 768.

13. Inv. 227, clișeu 2150, L 960; inv. 151 clișeu 2108 L 984; inv. 154 clișeu 2112 L 1050 și inv. 210 clișeu 2147 L 1300.

14. Inv. 257, clișeu 43, L. 959.

15. Inv. 128 și 129 clișeu 2085 și 2086, ambele cu L 776.

16. Inv. 127 clișeu 2084, L 432.

17. C. Köning, C. Vlădescu, Armamentul din dotarea armatelor naționale române de la organizare până la Unirea Principatelor în SMMIM 11/1987, p. 193-208. O sabie de Zlatauș („Zlatoustye – aprilie 1830 G.S.A.) este pe larg descrisă în lucrarea lui Temesváry Ferencz, A Váci Vak Bottyán Múzeum fegyvergyűteménye, Vác, 1984, p. 105-106, sabia nr. T. 53. 88. 28. Inv. 221, clișeu 2111 L. 1085. Mulțumim D-nei. Elena Drumar pentru traducerea textelor maghiare.

18. Inv. 262, clișeu 44, L. 928. Mulțumim d-nei Raveca Barbu pentru traducerea textelor latine.

19. Inv. 143, clișeu 2100, L 960.

la urmă a treia piesă care deși deteriorată ni s-a părut interesantă prin inscripția sa: 1848 SIMON DANIEL HONVED TIHADUOG" deci, o sabie folosită în timpul revoluției din 1848 din Transilvania.

Pentru secolul nostru menționăm o sabie franceză cu lama dreaptă și ascuțită, garda simplă cu o singură ramură, mâner de lemn spiralat terminat în cap de acvilă și teacă metalică cu două inele de susținere. Inscripția de pe mucchie „1896. MANUF / ACTU / RE D'ARMES DE CHAT / ? / LT 1903 J. H.", dovedește că este un model 1896 lucrat în 1903²⁰ precum și o sabie pentru artileriști, cu lama ușor curbată, șanț median și inscripție de talon: ROBERT HERWES SOLINGHEN, cu gardă simplă cu o singură ramură²¹. Tot Solinghen sunt două piese datate 1906 cu tăiș și contratăiș pe ultimul sfert, cu garda largă, perforată (gen rapieră) și inscripția J.P.SOLINGHEN²². Din 1906 datează și o sabie ungară pentru trupe de cavalerie, purtând inscripția ZELINKA BUDAPEST SERIA 850²³. Din 1911 deținem o spadă cu lama ușor curbată, vârf ascuțit și nervură mediană, fără talon, gardă, ecuson, cu mâner drept cu cap aplatizat și cu buton cu menționarea anului pe lamă²⁴. Din 1913 datează o sabie rusească ușor curbată și gardă simplă cu o singură ramură purtând, cu litere slovane inscripția LAT. OP. 1913²⁵. Cea mai recentă piesă datează din anul 1921 și este o sabie de Toledo cu motive florale specifice, pe lama dreaptă cu șanț median purtând inscripția FABRICA DE TOLEDO 1921²⁶.

Răspândirea pe scară tot mai largă a armelor de foc și perfecționarea lor permanentă a dus la folosirea tot mai restrânsă a săbiilor și spadelor și în cele din urmă la dispariția lor din dotarea armatelor, transformându-le în piese de panoplie.

20. Inv. 149, clișeu 2106, L. 943.

21. Inv. 124, clișeu 2083, L. 800.

22. Inv. 147, clișeu 2104, L. 955 și inv. 148, clișeu 2105, L. 1010.

23. Inv. 279, fără clișeu, L. 92,5.

24. Inv. 131, clișeu 2088, L. 585. Pe o parte 207 II/1911, pe cealaltă N 52/A.

25. Inv. 231, clișeu 2255 L. 950.

26. Inv. 150 clișeu 2107, L. 930. pentru piesele de sec. XX s-a consultat lucrarea C. König, C. Viădescu, *Armamentul portativ din dotarea armatei române în timpul primului război mondial, 1916-1918*, în SMMIM, 13/1980, p. 240-263.

Foto 1 – 2. Aversul și reversul spadei de călău din sec. XVI. Inscriptii

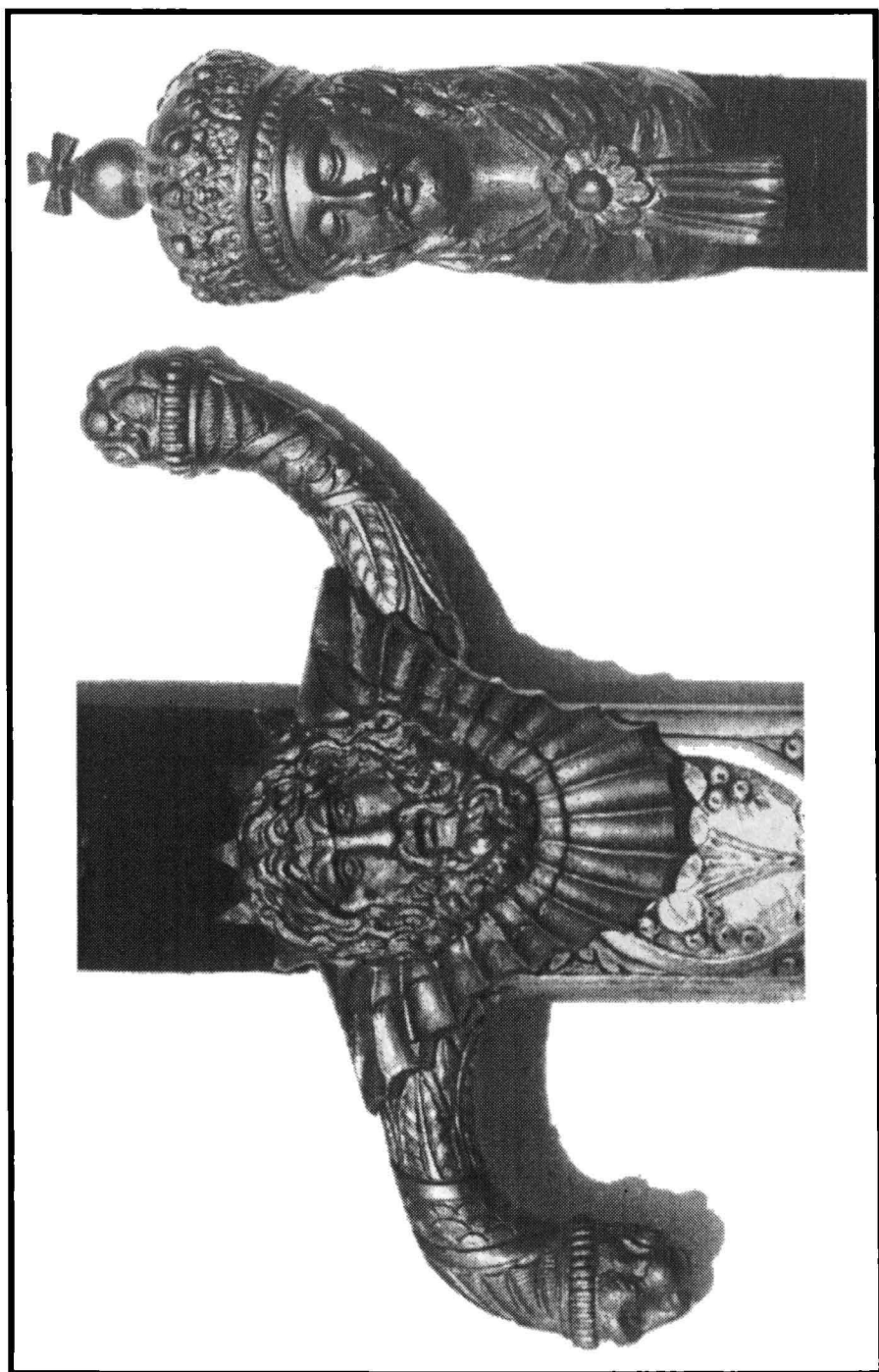

Foto 3 – 4. Originea cu cap de Crist și capul de prelat cu care se termină mânerul unei săbii curbate de la începutul sec. XIX.

DES ÉPÉS ET DES SABRES DANS LES COLLECTIONS DU MUSÉE DE DEVA

R é s u m é

L' article présent des pièces occidentales d'armement de la catégorie „armes pour couper et pour piquer”, avec un tranchant – l'épée et deux tranchants – la sabre. Les pièces, roumaines et étrangères, datent du XV-ème siècle jusqu'au XX-ème siècle et elles sont exécutées dans des importants ateliers: Toledo, Solingen, Zlatausti, etc.

Deux pièces remarquables se ressortent. La première c'est une épée de bourreau, ayant la lame d'une structure spécifique et la pointe coupée net, ainsi deux inscriptions gothiques sur l'avert et sur le revers. La deuxième c'est une sabre avec lame doucement courbée, ayant à l'origine de la garde un tête de Christ, la manche finie rameau de myrte et un serpent avec la queue en flèche.

Ce sont aussi intéressants les sabres-bâton, utilisées seulement comme armes de défense, ainsi une sabre d'un territorial hongrois ayant incisée l'année 1848, utilisée donc dans la révolution de Transylvanie.

Si nous étudions une sabre Solingen, nous pouvons établir la succession des propriétaires d'atelier, qui ont gardé en permanence la marque bien connue et appréciée.